

VIDENSNOTAT 4#

LIP

Ledelsesudvikling I Praksis på erhvervsskolerne

November 2018

Ungdomskultur og ungdomsmiljø på erhvervsuddannelserne

Noemi Katznelson,
Professor og leder af
Center for
ungdomsforskning,
AAU

Arnt Louw, Lektor i
unge og uddannelse,
Center for
ungdomsforskning,
AAU.

Nanna Friche, Lektor
v. Institut for Læring
og Filosof, AAU

Hvorfor er ungdomsmiljøet vigtigt – også på erhvervsuddannelserne?

Ungdomskulturen anno 2018 er central for at fungere som ungdomsuddannelse i dag. Samtidig er erhvervsuddannelserne i disse år udfordret på det at fastholde statussen som ungdomsuddannelse, idet stadigt færre elever kommer direkte fra grundskolen – eller omvendt, at stadigt flere har anden uddannelse eller andre erfaringer med sig, når de starter på en erhvervsuddannelse.

For således at skærpe blikket for ungdomsuddannelsesdimensionen på uddannelserne er det centralt at dvæle ved netop, hvad det vil sige at skabe et ungdomsmiljø. Vi lægger i dette notat ud med at stille skarpt på ungdomskulturen i dag for siden at indkredse de nærmere forhold på erhvervsuddannelserne. Vi afslutter med generelle perspektiver på det, der skaber gode ungdomsmiljøer i dag.

Ungdomskulturen 2018 – mellem individualisering og fællesskaber

Unge har aldrig haft så mange valgmuligheder, som på alle niveauer er overladt til den enkelte, mens de samtidig er spundet ind i et omfattende net af institutioner og institutionaliseringer, der hele tiden gennemstrømmer den enkeltes forventninger, tænkning og handlen.

Det er oplevelsen af på den ene side, at mulighederne er nærmest grænseløse i forhold til uddannelse, arbejde, livsstil, forbrug og meget mere, og på den anden side det faktum, der ligger i, at valgene er begrænsede af situation, formåen, evner, økonomi, adgangsbegrænsninger, formelle krav osv.

Der er således ikke tale om, at individualiseringen opløser social og kulturel ulighed; den udgør snarere nye måder at producere og reproducere forskelle på (Woodman & Wyn 2015).

Tendensen til individualisering har selvsagt skabt et kolossalt fokus på den enkelte unge, hvilket forskningen også har påpeget. Men selvom individualiseringen har dette fokus, betyder det langt fra, at fællesskaberne har mistet betydning i ungdomslivet.

Tværtimod synes individualiseringen at have fået tilføjet yderligere en dimension i unges fællesskaber. Det er selvfølgelig ikke nyt, at fællesskaber for mange unge er helt centrale. Og spørger man de unge selv, hvad der betyder noget for dem, er det mest naturlige svar for mange at være sammen med vennerne – ligesom det modsatte er angsten for at være udenfor.

Nyt er det dog, at vilkårene for dannelsen og vedligeholdelsen af fællesskaber og socialitet er eksploderet med de digitale mediers forlængede virkelighed. Og det synes – sammen med en generelt større usikkerhed på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet – at øge betydningen af sociale relationer og fællesskaber for unge (Woodman & Wyn 2015).

Den store betydning, som unge tillægger jævnaldrende venner, hænger i relation til uddannelse blandt andet sammen med, at store dele af unges hverdag netop foregår sammen med unge på deres egen alder og på erhvervsuddannelserne også sammen med unge med et større aldersspænd. Som elever eller studerende indgår de sammen i en arbejdsituation, der kan opleves som præget af pligt og nødvendighed, og som endda kan fylde en hel del af fritiden. Men samtidig bliver man klasse- eller studiekammerater med en gruppe, og der opstår venskaber, konflikter og forelskelser, ligesom der dannes netværk og alliancer.

De sociale relationer i skolen og på uddannelserne rækker langt ind i fritidslivet. Meget af det, der skal foregå, når man har fri, bliver planlagt i skolen og på uddannelserne (Heggen & Øia 2005). Og det er yderligere i disse ungdomsår, mange opbygger de relationer, de tager med sig langt ind i voksenlivet.

Der er således ingen tvivl om, at fællesskaber i ungdomsårene er helt centralt, og at der måske netop kan være tale om et øget behov for fællesskaber, som de ungdomsuddannelser, der danner rammen omkring ungdomslivet, skal forholde sig til.

EUD: Forskellige fag, forskellige unge, forskellige ungdomskulturer

På erhvervsuddannelserne er mulighederne og betingelserne for at skabe ungdomsmiljøer og fællesskaber som udgangspunkt strukturelt udfordret af skift i forbindelse med praktikperioder, spredning i alder, fordeling i køn osv. Hertil kommer, at miljøerne er meget forskellige på de fire hovedretninger på grundforløbet: 1) Omsorg, sundhed og

pædagogik, 2) Kontor, handel og forretningsservice, 3) Fødevarer, jordbrug og oplevelser, samt 4) Teknologi, byggeri og transport. Og dernæst kommer forskellene på de over 100 hovedforløb.

Imidlertid har reformen af erhvervsuddannelserne, der trådte i kraft i august 2015, skabt mulighed for en større homogenitet på grundforløbene ved opdelingen i Grundforløb 1 (GF1) og Grundforløb 2 (GF2). GF1 er for de helt unge, der kommer direkte fra grundskolen eller har maks. et års afstand til afsluttet grundskoleforløb. GF2 er for elever op til 25 år.

Flere skoler har i den forbindelse valgt fysisk at indrette et særligt område af skolen eller afdelingen til unge elever, igangsætte sociale aktiviteter som hytteture, introarrangementer og lignende aktiviteter, der er rettet mod at opbygge stærke sociale relationer blandt de unge elever på GF1.

Ifølge den igangværende evaluering af reformen vurderer skolernes lærere og ledelse generelt, at GF1 fungerer godt, selvom der kan være udfordringer med hensyn til vinteroptag, elevvolumen, mm. En stor del af skolerne vurderer også, at projektundervisningen og introduktionen til forskellige uddannelser i samlede retninger også fungerer godt. Mange ledere, lærere og elever fremhæver GF1 som en af de bedste nyskabelser i reformen (Søndergaard et. al. 2017).

Trods denne udvikling skal man fortsat være varsom med at tale om én ungdomskultur på erhvervsuddannelserne, men derimod om flere forskellige ungdomskulturer. Disse ungdomskulturer relaterer sig til de konkrete erhvervsuddannelser og hovedområder, ligesom individualiseringen har gjort, at der inden for de forskellige fag også kan være store forskelle.

Forskellene er centrale at tænke ind i udviklingen af ungdomsmiljøer. Det kan i den forbindelse være relevant at forholde sig til særligt to dimensioner i dette arbejde, som vi stiller skarpt på i det følgende. Vi håber, at de kan tjene som inspiration til arbejdet på skolerne med udviklingen af gode ungdomsmiljøer.

Dimensionerne handler om:

1. Det rent sociale og det fagligt sociale
2. 'Warm and cool places'

Det rent sociale og det fagligt sociale

På erhvervsuddannelserne er det ikke en ny ting at arbejde med uddannelsesmiljøet, blandt andet som et af flere tiltag for at imødekomme udfordringen med at fastholde og tiltrække de unge på uddannelserne. Her har man typisk skævet til gymnasiernes uddannelseskultur med fredagscafé, rusture, velkomstpakker m.m. og i større eller mindre grad forsøgt at kopiere nogle af disse elementer i etableringen af ungdomsmiljøer på erhvervsuddannelserne.

Erhvervsuddannelsernes tiltag har det til fælles, at man ofte etablerer dem som et add-on tiltag ud fra en fastholdelseslogik frem for at tænke dem sammen med de faglige udviklingsforløb, som erhvervsuddannelserne i forvejen indeholder (Katznelson & Louw 2015).

Derudover kan man ikke direkte kopiere gymnasiernes ungdomskultur til erhvervsuddannelserne, fordi erhvervsuddannelserne er karakteriseret ved en blanding af en uddannelseskultur og en arbejdspladskultur. Der ligger en udfordring i at matche denne særlige blanding af uddannelses- og arbejdspladskultur med ungdomskulturelle og ungdomsmiljø-mæssige tiltag på erhvervsuddannelserne.

Spørgsmålet er imidlertid, hvilke former for fællesskaber skal uddannelserne skabe?

Man kan i forbindelse med et fokus på ungdomsmiljøer og fællesskaber med fordel sondre mellem rent sociale fællesskaber og fagligt sociale fællesskaber for analytisk at kunne skabe rum til at få øje på forskellige dimensioner i det sociale liv på uddannelserne (Katznelson, Brown & Louw 2011).

Det rent sociale henviser til eksempelvis fester, fredagscaféer og at gå i byen sammen, mens der med det fagligt sociale menes aktiviteter, hvor

man er fælles om noget fagligt – f.eks. gruppearbejde, fælles udflugter, fælles lektielæsning osv. Sondringen er analytisk og behøver derfor ikke at være helt så skarp i virkeligheden – der kan til eksempel sagtens foregå faglige samtaler og diskussioner under fredagscaféen, ligesom der også vil kunne tænkes at være ikke-faglige snakke under et gruppearbejde.

Det kan i den sammenhæng være centralt i arbejdet med ungdomsmiljøet på uddannelserne at rette en opmærksomhed på, hvordan man ønsker at arbejde med henholdsvis de rent sociale fællesskaber på den ene side og de socialt faglige fællesskaber på den anden. Dette netop med henblik på at kunne ramme elever, der favnes og motiveres af såvel det ene som det andet.

'Warm and cool places'

Et andet forhold, der kan være relevant at overveje i relation til udviklingen af ungdomsmiljøer, knytter an til det, som den tyske professor Barbara Stauber kalder 'warm' og 'cool' places (Stauber 2007). I forbindelse med en undersøgelse blandt udsatte unge udviklede hun på baggrund af anden forskning (Skelton & Valentine 1998) dette begrebspar, der indfanger to forskellige dimensioner af et miljø eller et konkret sted.

'Cool places' repræsenterer steder, der er ladet med ungdomskulturelle værdier og som anses for attraktive steder for unge at mødes og være. Steder, der anses for at være 'cool places' og som de unge kobler sig til, giver de unge mulighed for at lade stedet indgå i deres selvforståelse. Vi ser nok dette tydeligst i formuleringen: "Jeg er RUC'er". Formuleringen fortæller også, at netop stedet kan udgøre et væsentligt element i de unges identitetsarbejde samt opbygning af og fortælling om, hvem de er.

På erhvervsuddannelserne hænger identifikationen tydeligt sammen med fagligheden og de særlige fag, man har valgt at uddanne sig til (Louw 2013). Dette har også betydning for de 'cool places', man som erhvervsskole kan forsøge at etablere. Dermed kommer uddannelsen og stedet

samtidigt til at knytte an til den enkelte unges subjektive behov, interesser og motivation for at gøre sig til en del af uddannelsen og stedet.

Men lige så vigtig som 'coolness-faktoren' er den dimension, som indfanges af begrebet om 'warm places'. 'Warm places' er steder, der tilbyder troværdige relationer og en varm og velkommende atmosfære. Det er et sted, hvor den enkelte oplever sig tryk og som en del af en større sammenhæng. Man kan i metaforisk forstand næsten sige, at det at være et 'warm place' er som at være del af en varm og tryk familie, og at det i denne dimension bliver det behov, uddannelsen også skal sigte mod at dække.

Fælles for de to dimensioner synes at være et systematisk arbejde med fællesskaber og de unges muligheder for koblinger ind i forskellige fællesskaber. Koblingen til fællesskabet på institutionsniveau ('jeg er XX') og på et overordnet identitetsniveau.

Det er koblingerne til de nære sammenhænge, relationer og fællesskaberne omkring indgangen til klassen, faget, holdet, underviserne, tidligere venner osv., hvor man oplever sig som hjulpet ind i forskellige former for relationer og sammenhænge. Og hvor man som elev samlet set etablerer og oplever sig som del af en række sammenhænge og derigennem opbygger et gennemgående tilhørsforhold – eller 'sense of belonging' på et mere grundlæggende plan (Wenger 2008).

Skeler vi her til f.eks. efterskolerne som en institutionsform, hvor der arbejdes uhyre bevidst med etableringen af fællesskaber, synes der her gennemgående at blive etableret og stillet fællesskaber til rådighed for de unge på en lang række niveauer: Facebook-grupper inden opstart, møde med enkelte andre elever og tutorer inden opstart, spisegrupper, værelsesgrupper, arbejdsgrupper, kontaktgrupper, kontaktlærere, klasselærere osv.

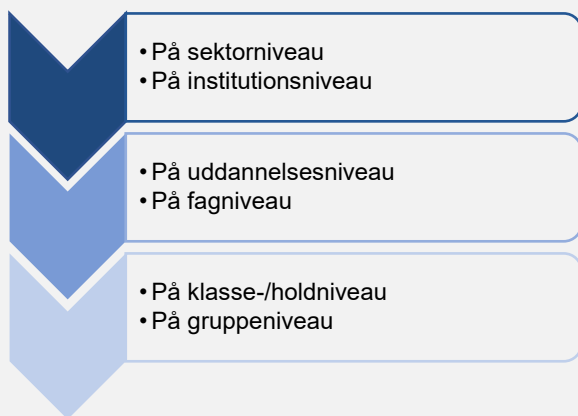
Her forekommer det i relation til erhvervsuddannelserne som centralt at rette en øget opmærksomhed på, hvordan mulighederne for netop etableringen af fællesskaber på disse forskellige niveauer er tilrettelagt og struktureret fra uddannelsernes side. Fællesskaber af ren social karakter og fællesskaber af faglig social karakter.

Det gode ungdomsmiljø på erhvervsuddannelserne

Samlet set bør arbejdet med etableringen af stærke og velfungerende ungdomsmiljøer på erhvervsuddannelserne adressere en række forhold, som overordnet kan tænkes som dimensionerne i følgende figur:

Det er desuden centralt at overveje, hvordan dimensionerne indtænkes, og hvordan man arbejder med dem på de forskellige niveauer:

Opmærksomhedspunkter

I forhold til det pædagogiske ledelsesarbejde med ungdomskulturer og ungefællesskaber på erhvervsskolerne giver dette afslutningsvis anledning til at pege på nogle centrale opmærksomhedspunkter.

Pædagogisk ledelse af attraktive ungefællesskaber

- Hvad gør du som uddannelsesleder for at sikre et attraktivt ungefællesskab, der både rummer *cool places* og *warm places*?
- Hvad gør du som uddannelsesleder for, at lærerne bidrager til at skabe attraktive ungefællesskaber på skolen, der både rummer *cool places* og *warm places*?
- Hvordan får du som uddannelsesleder viden om elevernes oplevelser af ungefællesskaber og ungdomsmiljøet på skolen?

Pædagogisk ledelse af elevernes læring

- Hvad gør du som uddannelsesleder for at sikre et velfungerende samspil mellem det faglige og det sociale?
- Hvad gør du som uddannelsesleder for, at lærerne arbejder for et velfungerende samspil mellem det faglige og det sociale i uddannelsen?
- Hvordan får du som uddannelsesleder viden om elevernes læring og progression på skolen?

Afsluttende bemærkninger

Dette notat er stykket sammen af pointer og tekst hentet fra en række forskellige undersøgelser af mere generel karakter om unges læring og motivation, men med et andet fokus. Desuden er der suppleret med pointer fra undersøgelser om ungdomsmiljøet på erhvervsuddannelserne, som vi gennemførte i 2011.

Der er ikke gennemført selvstændig forskning i ungdomskultur og ungdomsmiljø på erhvervsuddannelserne i regi af CeFU i nyere tid. En overordnet pointe er, at der synes at være et markant behov for ny forskningsbaseret viden om betydningen af ungdomskultur, fællesskaber og ungdomsmiljø på erhvervsuddannelserne.

Litteratur

- Ludvigsen, N. B., & Nielsen, J.C. (2008). *Unge tryghed og trivsel i Frederiksberg Kommune*. København: Center for Ungdomsforskning
- Danmarks Evalueringsinstitut (2013). *Studenter i erhvervsuddannelserne. En undersøgelse af gymnasiale dimittenders valg og veje gennem uddannelsessystemet*.
- Heggen, K., & Øia, T. (2005). *Ungdom i endring – mestring og marginalisering*. Oslo: Abstrakt Forlag
- Katznelson, N. (2004). *Udsatte unge, aktivering og uddannelse – Dømt til individualisering*. København: Center for Ungdomsforskning.
- Katznelson, N., Brown, R & Louw, A. V. (2011). *Ungdom på erhvervsuddannelserne*. Erhvervsskolernes Forlag.
- Katznelson, N., Lundby, A.A. & Hansen, N.-H.M. (2016). *Karrierelæring i gymnasiet. De vidste ikke, hvad de ville*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Kofod, A., & Nielsen, J.C. (2005). *Det normale ungdomsliv. Hverdagsliv, fællesskab, trivsel og fremtid*. København: Center for Ungdomsforskning.
- Louw, A. V. (2013). *Indgang og adgang på erhvervsuddannelserne. Analyse af tømrerelevernes muligheder og udfordringer i mødet med faget, lærerne og de pædagogiske praksisser på grundforløbet*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet.
- Louw, A. V., & Katznelson, N. (2015). *Paradoxes in Danish Vocational Education and Training*. *Nordic Studies in Education*, 35(2), 116-132.
- Regeringen (2014). *Aftale om bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser*.
- Skelton, T. & Valentine, G. (eds.) (1998): *Cool places. Geographies of youth cultures*. Routledge.
- Stauber, B. (2007). Motivation in transition. *YOUNG*, 15(1), 31–47.
- Søndergaard, N. M., Andersen, H. L., Slottved, M., Friche, N., Kollin, M. S., Greve, J., Larsen, K. S., Hjermov, P., Madsen, A. S. & Andersen, V. N. (2017). *Grundforløb på erhvervsuddannelserne efter reformen*. Kora & EVA.
- Undervisningsministeriet (2015). *Klare mål*. Kan findes på: uvm.dk
- Wenger, E. (2008) *Communities of practice. Learning, meaning and identity*. Cambridge University Press.

